רב ששת [א]כי כרע כרע כחיזרא כי קא זקיף זקיף כחיויא: ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב [ב]כל השנה כולה אדם מתפלל האל הקדוש מלך אוהב צדקה ומשפט חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכפורים שמתפלל המלך הקדוש והמלך המשפט ורבי אלעזר אמר אפילו אמר האל הקדוש יצא שנאמר [1]ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה אימתי ויגבה ה' צבאות במשפט אלו עשרה ימים שמר"ה ועד יוה"כ וקאמר האל הקדוש מאי הוה עלה אמר רב יוסף האל הקדוש ומלך אוהב צדקה ומשפט רבה אמר המלך הקדוש והמלך המשפט והלכתא כרבה: ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו ואינו מבקש נקרא חוטא שנאמר [2]גם אנכי חלילה לי מחטא לה' מחדול להתפלל בעדכם אמר רבא אם ת"ח הוא (א) צריך שיחלה עצמו עליו מ"ט אילימא משום דכתיב [3]ואין חולה מכם עלי (ואין) [ו]גולה את אזני דילמא מלך שאני אלא מהכא [4]ואני בחלותם לבושי וגו': ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו מוחלין לו על כל עונותיו שנאמר [5]למען תזכרי ובשת ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני כלמתך בכפרי לך לכל אשר עשית נאם ה' אלהים דילמא צבור שאני אלא מהכא [6]ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני להעלות אותי ויאמר שאול צר לי מאד ופלשתים נלחמים בי [ד]וה' סר מעלי ולא ענני עוד גם ביד הנביאים גם בחלומות ואקראה לך להודיעני מה אעשה ואילו אורים ותמים לא קאמר משום דקטליה לנוב עיר הכהנים ומנין דאחילו ליה מן שמיא שנא' (ויאמר שמואל אל שאול) [7][ו]מחר אתה ובניך עמי [ה]וא"ר יוחנן עמי במחיצתי ורבנן אמרי מהכא [8]והוקענום לה' בגבעת שאול בחיר ה' יצתה בת קול ואמרה בחיר ה' אמר ר' אבהו בן זוטרתי אמר רב יהודה בר זבידא בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע ומפני מה לא קבעוה משום טורח צבור מ"ט אילימא משום דכתיב בה [9]אל מוציאם ממצרים לימא פרשת רבית ופרשת משקלות דכתיב בהן יציאת מצרים אלא אמר ר' יוסי בר אבין משום דכתיב בה האי קרא [ג][10]כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו ולימא האי פסוקא ותו לא גמירי כל פרשה דפסקה משה רבינו פסקינן [ו]דלא פסקה משה רבינו לא פסקינן פרשת ציצית מפני מה קבעוה א"ר יהודה בר חביבא מפני שיש בה [ז]חמשה דברים מצות ציצית יציאת מצרים עול מצות ודעת מינים הרהור עבירה והרהור ע"ז בשלמא הני תלת מפרשן עול מצות דכתיב [11]וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ציצית דכתיב [12]ועשו להם ציצית וגו' יציאת מצרים דכתיב [13]אשר הוצאתי וגו' אלא דעת מינים הרהור עבירה והרהור ע"ז מנלן דתניא אחרי לבבכם זו מינות וכן הוא אומר [14]אמר נבל בלבו אין אלהים אחרי עיניכם זה הרהור עבירה שנאמר [15]ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני אתם זונים זה הרהור ע"ז וכן הוא אומר [16]ויזנו אחרי הבעלים: **מתני'** [ח]מזכירין יציאת מצרים בלילות [ט]א"ר אלעזר בן עזריה [י]הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה [כ]בן זומא שנא' [17]למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות וחכ"א ימי חייך העוה"ז [ל]כל להביא לימות המשיח: **גמ'** [מ]תניא אמר להם בן זומא לחכמים וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח והלא כבר נאמר [18]הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא שעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים טפל לו כיוצא בו אתה אומר [19]לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך לא

כחיזרא. שבט ביד אדם וחובטו כלפי מטה בבת אחת: **זקיף כחויא.** כנחש ראשו תחלה ואח"כ גופו שלא תראה כריעתו עליו כמשוי: **כחויא.** כנחש הזה כשהוא זוקף עצמו מגביה הראש תחלה וזוקף מעט מעט: **המלך הקדוש.** לפי שבימים הללו הוא מראה מלכותו לשפוט את העולם: **המלך המשפט.** כמו מלך המשפט. כמו עשתי הארון הברית (יהושע ג) כמו ארון הברית. וכן המסגרות המכונות (מלכים ב טז) שהוא כמו מסגרות המכונות. וכן העמק הפגרים (ירמיה לא) כמו עמק הפגרים: ה"ג **ואם תלמיד חכם הוא וצריך לרחמים צריך שיחלה עצמו עליו.** אם ת"ח הוא זה שצריך לרחמים צריך שיחלה חבירו עצמו עליו: **בחלותם.** על דואג ואחיתופל הוא אומר שהיו ת"ח: **למען תזכרי ובושת.** סיפיה דקרא בכפרי לך את כל אשר עשית: **גם בחלומות גם בנביאים.** ולא א"ל גם באורים [כ] לפי שנתבייש ממנו שלא יאמר לו אתה גרמת לעצמך שלא נענית באורים ותומים לפי שהרגת את הכהנים: **ורבנן.** סברי מהכא שמעינן דאחילו לו: **והוקענום.** גבעונים אמרו לדוד בסוף ימיו שהיה רעב ג' שנים וישאל דוד בה' ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים [ל] שהרג את הכהנים שהיו מספיקים לגבעונים לחם ומים שהגבעונים נתנם יהושע חוטבי עצים ושואבי מים למזבח (ב) ויאמר דוד אל הגבעונים ובמה אכפר לכם וברכו את נחלת ה' והם אמרו לו יותן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום בגבעת שאול ובת קול יצאה וקיימה אחריהם בחיר ה' דודאי הם לא אמרו בחיר ה' שהרי לגנותו היו באין ולא לכבודו: **פרשת רבית.** אל תקח מאתו נשך ותרבית וגו' (ויקרא כה) וסמיך ליה יציאת מצרים: **ופרשת משקלות.** מאזני צדק וגו' (ויקרא יט) סיפיה דקרא אשר הוצאתי אתכם וגו': **כרע שכב.** דדמי לבשכבך ובקומך שהקדוש ב"ה שומרנו בשכבנו ובקומנו לשכב שלוים ושקטים כארי וכלביא: **ולימא האי פסוקא.** וליכא טורח לצבור: **עול מצות.** ועשיתם את כל מצותי: **מינות.** אותם [מ] ההופכים טעמי התורה למדרש טעות ואליל: **וכן הוא אומר אמר נבל בלבו אין אלהים.** ואין לך נבל מן ההופך דברי אלהים חיים: **מתני' מזכירין יציאת מצרים בלילות.** פרשת ציצית בק"ש ואע"פ שאין לילה זמן ציצית דכתיב וראיתם אותו חכרתם [נ] אומרים אותה בלילה מפני יציאת מצרים שבה: **כבן שבעים שנה.** כבר הייתי נראה זקן ולא זקן ממש שבאת עליו שיבה יום שהעבירו רבן גמליאל מנשיאותו ומינו רבי אלעזר בן עזריה נשיא כדאיתא לקמן בפרק תפלת השחר (ד' כח.) ואותו היום דרש בן זומא מקרא זה: גמ'

כרע כחיזרא. ולקמן (ד' כח:) אמרינן עד שיראה איסר וכו' (ג) לא סגי בכריעה לבד וראשו זקוף אלא בעי נמי שיכוף הראש וכן איתא בירושלמי דפרקין ובלבד שלא ישוח יותר מדאי. אמר רבי ירמיה ובלבד שלא יעשה כהדין חרדונא והיינו תרגום ירושלמי של לב (ויקרא יא) והלב כשהוא שוחה ראשו זקוף. ובר"ה וי"כ שאנו שוחין כל שעה בתפלה צריך ליזהר * שיגביה קודם שיסיים הברכה רק שיכרע בברוך ושיגביה מיד דאמרינן לקמן סוף אין עומדין (ד' לד.) אם בא לשחות תחלת כל ברכה וסוף כל ברכה מלמדין אותו שלא ישחה: **והלכתא** כותיה דרבה. דצריך לחתום המלך הקדוש והמלך המשפט ואם לא אמר * מחזירין אותו. וכן זכרנו ומי כמוך וכתוב לחיים ובספר חיים מחזירים אותו אם לא אמר. דכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים אינו יוצא ידי חובתו וכן פסק רבינו יהודה אם ספק לו אם אמר אם לא אמר מחזירים אותו כדאיתא בירושלמי דתענית פ"ק היה מתפלל ואינו יודע אם הזכיר טל ומטר ואם לאו כל שלשים יום בחזקת שלא למוד. פירוש שלא אמר אלא כמו שהוא למוד עד עתה שלא אמר כן. אחר כן בחזקת שהזכיר והוא הדין לכל הדברים שצריך להזכיר כך הדין. ואם כן בעשרת ימי תשובה דליכא שלשים יום צריך לחזור. [ס]ור"ח כתב דאין מחזירין אותו מכל אותן דברים דלא פסק בספר בפירוש והביא ראיה לדבריו: **בקשו** לקבוע פרשת בלק בפרשת ק"ש ומפני מה לא קבעוה וכו'. איתא בירושלמי דאותן ג' פרשיות שתקנו בקרית שמע לפי שכהן עשרת הדברות ועיין בו ותמצא הכל:

הדרן עלך מאימתי

מסורת הש"ס

א) [illegible], ב) [עירובין נג:], ג) גי' מהרש"א הן עם כלביא יקום עד יאכל טרף וכ"ה בסדור בנמצאות, ד) [תענית מ: מגילה כב.], ה) ס"א שסה, ו) ספרי פ' ראה, ז) [לקמן כח.], ח) מכילתא פרשה בא פ' ט"ז, ט) כדפוסי אמרי כל ימי חייך, י) מכילתא עם תוספתא פ"א ה"ב, כ) [כס"ל כח ו ליתא ולא ענהו ה' גם בחלומות גם באורים גם בנביאים], ל) [ש"ב כא], מ) כס"ל: תלמידי סטולרי, נ) [במדבר טו], ס) ל"ל ור"ח.

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' אם ת"ח הוא וצריך לרחמים צריך שיחלה: (ב) רש"י ד"ה והוקענום וכו' מים למזבח ויקרא המלך לגבעונים ויאמר דוד אל הגבעונים מה אעשה לכם ובמה אכפר וברכו: (ג) תוס' ד"ה כרע וכו' איסר וכו' פי' לא סגי:

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה כרע כו' שיגביה כו'. עי' תוס' לקמן ל"ד ע"א ד"ה ומתלא:

תוס' ד"ה והלכתא כו' מחזירין אותו. עיין תוס' לקמן לג ע"א ד"ה אמצעיות:

◆

רב נסים גאון

זה ששנינו אמר רבי אלעזר בן (עזריא) [עזריה] הרי אני כבן שבעים שנה. פירושא מילתיה בפרק תפלת השחר (דף כח) במעשה שהיה בין רבן גמליאל ור' יהושע בעת שהסכימו חכמים להעביר את רבן גמליאל מגדולתו ולהמליך תחתיו את ר' אלעזר בן עזריה אמר והא בר תמניסרי אנא ולית לי חיוראתא איתרחיש ליה ניסא והדרו ליה תמניסרי דארי חיוראתא והיינו דתנן אמר ר' אלעזר בן עזרי' הריני כבן ע' שנה ולא בן שבעים:

◆

תורה אור השלם

1. וַיִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה: ישעיהו ה טז
2. גַּם אָנֹכִי חָלִילָה לִּי מֵחֲטֹא לַייָ מֵחֲדֹל לְהִתְפַּלֵּל בַּעַדְכֶם וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם בְּדֶרֶךְ הַטּוֹבָה וְהַיְשָׁרָה: שמואל א יב כג
3. כִּי קְשַׁרְתֶּם כֻּלְּכֶם עָלַי וְאֵין גֹּלֶה אֶת אָזְנִי בִּכְרָת בְּנִי עִם בֶּן יִשַׁי וְאֵין חֹלֶה מִכֶּם עָלַי וְגֹלֶה אֶת אָזְנִי כִּי הֵקִים בְּנִי אֶת עַבְדִּי עָלַי לְאֹרֵב כַּיּוֹם הַזֶּה: שמואל א כב ח
4. וַאֲנִי בַּחֲלוֹתָם לְבוּשִׁי שָׂק עִנֵּיתִי בַצּוֹם נַפְשִׁי וּתְפִלָּתִי עַל חֵיקִי תָשׁוּב: תהלים לה יג
5. לְמַעַן תִּזְכְּרִי וָבֹשְׁתְּ וְלֹא יִהְיֶה לָּךְ עוֹד פִּתְחוֹן פֶּה מִפְּנֵי כְּלִמָּתֵךְ בְּכַפְּרִי לָךְ לְכָל אֲשֶׁר עָשִׂית נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים: יחזקאל טז סג
6. וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל שָׁאוּל לָמָּה הִרְגַּזְתַּנִי לְהַעֲלוֹת אֹתִי וַיֹּאמֶר שָׁאוּל צַר לִי מְאֹד וּפְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בִּי וֵאלֹהִים סָר מֵעָלַי וְלֹא עָנָנִי עוֹד גַּם בְּיַד הַנְּבִיאִם גַּם בַּחֲלֹמוֹת וָאֶקְרָאֶה לְךָ לְהוֹדִיעֵנִי מָה אֶעֱשֶׂה: שמואל א כח טו
7. וְיִתֵּן יְיָ גַּם אֶת יִשְׂרָאֵל עִמְּךָ בְּיַד פְּלִשְׁתִּים וּמָחָר אַתָּה וּבָנֶיךָ עִמִּי גַּם אֶת

עין משפט
נר מצוה

כו א מיי' פ"ה מהלכות תפלה הלכה יב טור ש"ע או"ח סימן קיג סעיף ו:
כז ב מיי' פ"ב שם הלכה יח סמג עשין יט טור וש"ע או"ח סי' קיח וסי' תקפב סעיף א:
כח ג מיי' פ"א מהלכות ק"ש הלכה ג:

◆

מוסף רש"י

ואילו אורים ותומים לא קאמר. ואף על פי ששאל בהם, כמו שאמור למעלה (שמואל א כח ו). **אתה ובניך עמי.** שמואל קאמר לשאול כשהעלהו ע"י בעלת האוב (עירובין נג:). **הרי אני כבן שבעים שנה.** לא בן שבעים שנה היה, אלא שקפצה עליו זקנה בשעה שנתמנה נשיא כמו ששנינו (עי' לקמן כח.) אהדרו ליה תריסר דרי חיוורתא, ואותו יום עמד בן זומא ודרש (סידור רש"י סי' שצ. מחזור ויטרי הל' פסח סי' צח). **ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות.** פרשת ציצית שבקריאת שמע שכתוב בה יציאת מצרים, שלא היו נוהגין לומר בקריאת שמע של ערבית, לפי שאינה נוהגת אלא ביום, כדאמרינן (לקמן יד:) במערבא אמרי הכי דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם אמת, והיינו דקאמר ר' אלעזר לא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, ולא אמת ואמונה, דודאי היו רגילין לקרות קריאת שמע עם ברכות שלפניה ושל אחריה. לא זכיתי, לא נצחתי חכמים שיאמר יציאת מצרים בלילות, שאני אומר אותה בלילות והם חולקים עלי ולא יכולתי לנצחם בדבר זה לפי שהייתי יחיד והם רבים ואין דבריו של יחיד במקום רבים. זכיתי, נצחתי, כמו (נדה נב:) וזיתוהו לרבנן, (סנהדרין לט.) מאן זכי למלכא, לשון נצוח הוא (סידור רש"י ומחזו"ו שם). כלומר לא יכולתי לנצח שתאמר יציאת מצרים בלילות, משום דעיקר גאולה בימאמא הוה (האורה ח"א סי' צ.). **עד שדרשה בן זומא.** עד שבא בן זומא ודרש פסוק זה כל ימי חייך (סידור רש"י ומחזו"ו שם) שהיה בקי בטעמי המקראות (סוטה מט. על מ"ש שם משמת בן זומא בטלו הדרשנים). **ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות.** ימי חייך היה לו לכתוב, כל למה לי, לרבות יציאת מצרים בלילות (סידור רש"י ומחזו"ו שם). **שעבוד מלכיות.** גאולה אחרונה (ירמיה טז יד).

הדרן עלך מאימתי

◆

רבינו חננאל

[רב ששת כי כרע כרע כחיזרא] כשיכרע צריך שיהא ראשו כפוף כאגמון ולא יכרע מאמצעיתו וראשו זקוף. הכי גרסינן: אמר רבה כל השנה כולה אדם מתפלל האל הקדוש ומלך אוהב צדקה ומשפט ובעשי"ת אומר המלך הקדוש והמלך המשפט. ואע"ג דאמר ר' אלעזר דאפי' בי' ימים שבין ר"ה ליוה"כ אינו אומר אלא האל הקדוש שנאמר ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה, הנה אפי' בזמן המשפט אינו אומר אלא האל הקדוש, הלכתא כרבה דאמר המלך הקדוש המלך המשפט. פי' המלך היושב על המשפט, כמו וכל עם המלחמה, שפירושו וכל העם של המלחמה.

סליק פ"ק לפ"ש

מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל יִתֵּן יְיָ בְּיַד פְּלִשְׁתִּים: שמואל א כח יט 8. יֻתַּן לָנוּ שִׁבְעָה אֲנָשִׁים מִבָּנָיו וְהוֹקַעֲנוּם לַייָ בְּגִבְעַת שָׁאוּל בְּחִיר יְיָ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲנִי אֶתֵּן: שמואל ב כא ו 9. אֵל מוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ: במדבר כג כב 10. כָּרַע שָׁכַב כַּאֲרִי וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ מְבָרְכֶיךָ בָרוּךְ וְאֹרְרֶיךָ אָרוּר: במדבר כד ט 11. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: במדבר טו לט 12. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: במדבר טו לח 13. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: במדבר טו מא 14. לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים הִשְׁחִיתוּ הִתְעִיבוּ עֲלִילָה אֵין עֹשֵׂה טוֹב: תהלים יד א 15. וַיֹּאמֶר לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ הַאֵין בִּבְנוֹת אַחֶיךָ וּבְכָל עַמִּי אִשָּׁה כִּי אַתָּה הוֹלֵךְ לָקַחַת אִשָּׁה מִפְּלִשְׁתִּים הָעֲרֵלִים וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל אָבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא יָשְׁרָה בְעֵינָי: שופטים יד ג 16. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר מֵת גִּדְעוֹן וַיָּשׁוּבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי הַבְּעָלִים וַיָּשִׂימוּ לָהֶם בַּעַל בְּרִית לֵאלֹהִים: שופטים ח לג 17. לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: דברים טז ג 18. לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם יְיָ וְלֹא יֹאמְרוּ עוֹד חַי יְיָ אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ירמיהו כג ז 19. וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים שִׁמְךָ יַעֲקֹב לֹא יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל: בראשית לה י